



Finansirano sredstvima
Evropske unije

| C | E | E | S |
Centar za ekonomske i evropske studije

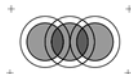
2026

DIGITALNA BEZBJEDNOST

ZA VEĆU FINANSIJSKU INKLUZIJU MLADIH



Centar za
građansko
obrazovanje | Centre
for Civic
Education



SHARE
FOUNDATION



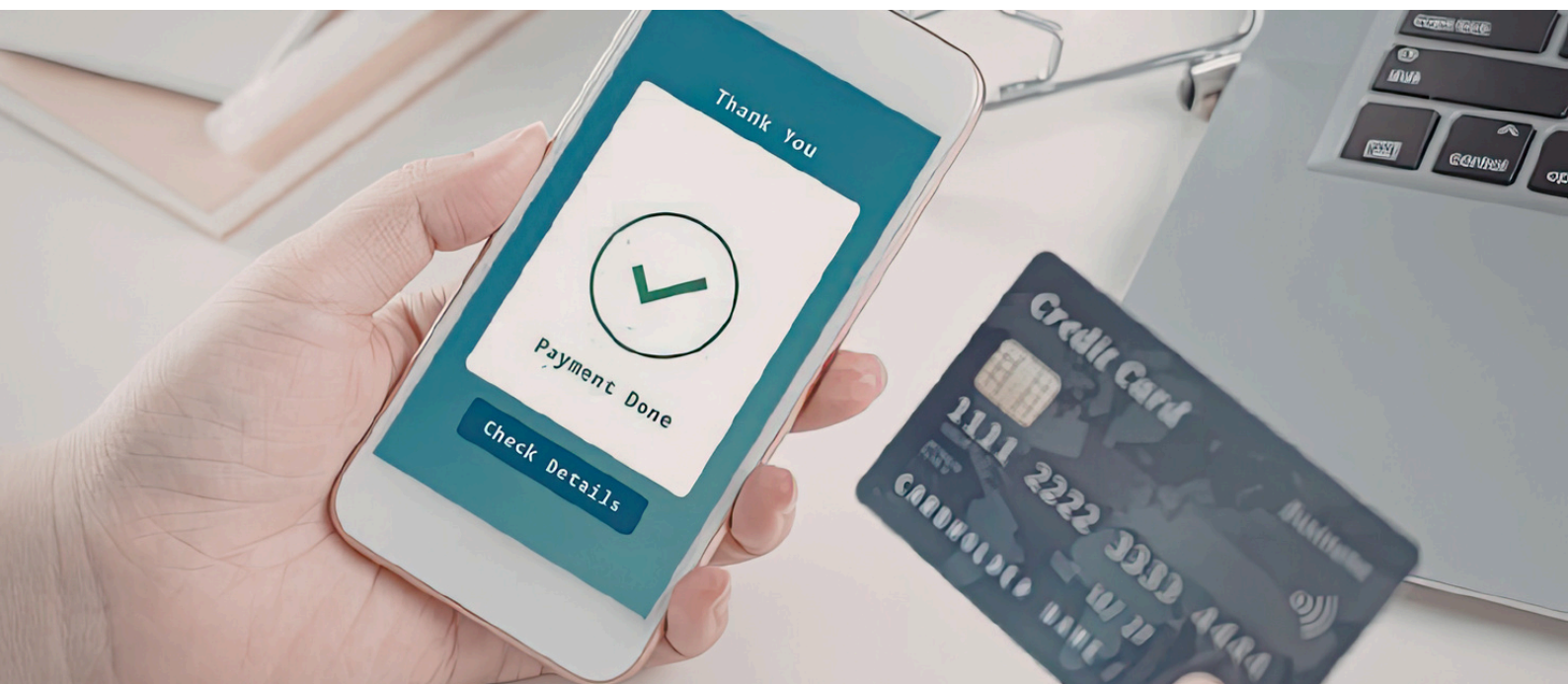
Ministarstvo regionalno-investicionog
razvoja i saradnje sa nevladinim
organizacijama



AGENCIJA ZA
AUDIOVIZUELNE
MEDJSKE USLUGE

Sadržaj

1. Cilj studije	3
2. Istraživanje	3
2.1 Cilj itraživanja	3
2.2 Metodologija istraživanja	4
2.3 alazi istraživanja	4
2.3.1 Finansijska uključenost i digitalni pristup	6
2.3.2 Finansijsko ponašanje	12
2.3.3 Finansijsko znanje	12
2.3.4 Digitalne finansije i bezbjednost	13
2.3.5 Finansijske prevare i rizične situacije	14
2.4 Posebni nalazi za ciljnu grupu 18–25 godina	17
2.4.1 Digitalne finansije i bezbjednost	17
3. Radionice u srednjim školama	19





DISCLAIMER

Projekat **Digitalna bezbjednost za veću finansijsku inkluziju mladih**, koji realizuje Centar za ekonomske i evropske studije podržan je kroz program „**Zaštita prava i promocija digitalnog građanstva: Crnogorski digitalni štit (MDS)**“ koji sprovodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u partnerstvu sa SHARE fondacijom, i u saradnji sa Agencijom za audiovizuelne medijske usluge, a uz finansijsku podršku Evropske unije i kofinansiranje Ministarstva regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Centra za ekonomske i evropske studije i ne odražava nužno stavove CGO-a, SHARE-a, AMU-a, Evropske unije ili Ministarstva regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama.

01

Cilj studije

Navedena studija ima za cilj da doprinese većoj finansijskoj inkluziji mladih kroz veća znanja i vještine u korišćenju digitalnog finansijskog okruženja, što je opšti cilj projekta u okviru kojeg se realizuje: "Digitalna bezbjednost za veću finansijsku inkluziju mladih."

Studija obuhvata pregled projektnih aktivnosti koje se odnose na kvantitativno istraživanje među mladima starosti 15 do 25 godina o digitalnoj finansijskoj pismenosti, kao i rezultate radionica u školama o bezbjednim praksama učešća u digitalnom finansijskom ekosistemu. Takođe, obuhvata i informacije o podizanju svijesti i informisanosti kako kod mladih, tako i među institucijama koje svojim politikama treba da unaprijede okvir za veću finansijsku pismenost i digitalnu bezbjednost mladih.

02

Istraživanje

2.1 CILJ ISTRAŽIVANJA

Istraživanje o finansijskoj i digitalnoj finansijskoj pismenosti mladih u Crnoj Gori sprovedeno je sa ciljem da se ispita nivo znanja, finansijskih navika i digitalne spremnosti mladih, kao i njihova sposobnost bezbjednog korišćenja savremenih finansijskih usluga. Fokus istraživanja bio je na razumijevanju načina na koji mladi upravljaju ličnim finansijama, koriste bankarske i digitalne platne alate, donose finansijske odluke i prepoznaju potencijalne rizike i prevare u online okruženju. Istraživanje je sproveo Institut Damar Plus d.o.o. za potrebe Centra za ekonomske i evropske studije. Poseban akcenat stavljen je na poređenje dvije starosne grupe — srednjoškolaca uzrasta od 15 do 18 godina i mladih od 18 do 25 godina — kako bi se utvrdile razlike u znanju, ponašanju i iskustvima u odnosu na životnu fazu, pol i region.

Istraživanje je obuhvatilo više tematskih oblasti: finansijsku uključenost i korišćenje bankarskih proizvoda, navike u vezi sa štednjom, upravljanjem troškovima i online kupovinom, razumijevanje osnovnih finansijskih i ekonomskih pojmova, kao i iskustva sa digitalnim finansijama, zaštitom podataka i finansijskim prevarama. Dodatni cilj bio je da se identifikuju potrebe mladih za edukacijom iz oblasti finansijske i digitalne pismenosti i prepoznaju teme koje bi takvi programi trebalo da obuhvate.

2.2 METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Metodologija istraživanja zasnovana je na kvantitativnom pristupu i anketiranju dvije ciljne grupe mladih u Crnoj Gori. Ukupan uzorak obuhvatio je 1.008 ispitanika, od kojih je 491 bio uzrasta od 15 do 18 godina, a 517 uzrasta od 18 do 25 godina. Uzorak srednjoškolaca formiran je kroz obuhvat 20 srednjih škola iz različitih djelova Crne Gore, sa približno 25 anketiranih učenika po školi, čime je obezbijeđena teritorijalna i institucionalna zastupljenost ove populacije. Za stariju grupu mladih primijenjen je dvostepeni kvotni uzorak koji je uključio ispitanike iz svih crnogorskih opština, sa ciljem postizanja odgovarajuće regionalne i demografske reprezentativnosti.

Starosna struktura mlađe grupe pokazuje da su najzastupljeniji ispitanici imali 17 godina (34,2%), zatim 16 godina (28,7%), dok su petnaestogodišnjaci činili 21%, a osamnaestogodišnjaci 16,1% uzorka. U starijoj grupi gotovo podjednako su bili zastupljeni mladi od 18 do 21 godine (50,1%) i od 22 do 25 godina (49,9%). Prema polu, među srednjoškolcima je bilo 55% ženskih i 44% muških ispitanika, dok je u starijoj grupi zastupljenost polova bila gotovo izjednačena. Istraživanje je sprovedeno tokom marta 2026. godine, u periodu od 1. do 30. marta.

2.3 NALAZI ISTRAŽIVANJA

Nalazi istraživanja pokazuju da se finansijska i digitalna pismenost mladih u Crnoj Gori razvija u uslovima izraženih razlika između dvije posmatrane starosne grupe (15-18i 19-25 godina), ali i uz vidljive unutrašnje razlike prema polu i regionu. Kompozitni pokazatelji potvrđuju da su najizraženije razlike prisutne u domenu finansijske uključenosti. Indeks finansijske uključenosti među srednjoškolcima iznosi 24,6, dok kod mladih od 18 do 25 godina dostiže 55,1, što jasno pokazuje da se sa uzrastom povećava pristup formalnim finansijskim uslugama i intenzitet njihovog korišćenja. Istovremeno, ni u starijoj grupi finansijska uključenost nije na naročito visokom nivou, što ukazuje da značajan dio mladih i dalje ostaje djelimično ili potpuno izvan savremenih tokova finansijskog upravljanja.

U oblasti finansijskog znanja rezultati ukazuju na umjeren, ali nedovoljno stabilan nivo razvijenosti ove dimenzije. Indeks finansijskog znanja iznosi 52,5 među srednjoškolcima i 59,6 među mladima od 18 do 25 godina, što pokazuje da starija grupa jeste nešto uspješnija, ali ne u mjeri koja bi ukazivala na dosljedno usvojeno i sigurno finansijsko razumijevanje. Mladi bolje prepoznaju konkretnije i svakodnevnije pojmove, kao što su kredit, inflacija i debitna kartica, dok su kod složenijih tema, poput kamatne stope, kapitalizacije kamate, digitalnih finansijskih ugovora ili pravnog statusa kriptovaluta, prisutni viši nivoi nesigurnosti i netačnih odgovora. U više pitanja dominirali su odgovori „ne znam“, što pokazuje da ključni izazov nije samo pogrešno znanje, već i nedovoljna sigurnost u sopstveno razumijevanje finansijskih i digitalnih tema.

U cilju sažetijeg sagledavanja opšteg nivoa osposobljenosti mladih, u izvještaju su uvedeni i izvedeni pokazatelji finansijske i digitalne finansijske pismenosti. Vrijednost indeksa finansijske pismenosti iznosi 38,6 kod srednjoškolaca i 57,4 kod mladih od 18 do 25 godina, dok za ukupnu populaciju mladih uzrasta od 15 do 25 godina iznosi 48,2. Vrijednost indeksa digitalne finansijske pismenosti iznosi 41,3 kod mlađe grupe i 58,2 kod starije, dok za ukupnu populaciju 15–25 godina iznosi 49,9. Ovi pokazatelji ukazuju da su i finansijska i digitalna finansijska pismenost mladih u Crnoj Gori na umjerenom nivou, ali i da postoji jasan prostor za unapređenje, posebno među mladima. Istovremeno, vrijednosti izračunate za ukupnu populaciju 15–25 godina imaju poseban značaj jer predstavljaju objedinjenu, sintetičku osnovu za buduća poređenja i praćenje promjena tokom vremena.



Nalazi koji se odnose na digitalnu bezbjednost i finansijske prevare pokazuju da su mladi u određenoj mjeri upoznati sa rizicima, ali da njihova znanja i ponašanja nijesu uvijek dovoljno zaštitna. Indeks digitalne finansijske bezbjednosti iznosi 57,9 među srednjoškolcima i 61,3 među mladima od 18 do 25 godina, što ukazuje na umjeren nivo bezbjednosne spremnosti. Većina ispitanika jeste čula za online finansijske prevare, a značajan broj njih navodi da bi u sumnjivoj situaciji ignorisao poruku ili provjerio njen izvor. Ipak, ostaje prisutan dio mladih koji bi kliknuo na sumnjivi link, podijelio podatke ili nije siguran kako bi reagovao. To pokazuje da digitalna izloženost raste brže od kapaciteta za samostalnu zaštitu.

Kada je riječ o finansijskom ponašanju i otpornosti, rezultati pokazuju da su planiranje troškova, vođenje evidencije, štednja i upotreba alata za upravljanje ličnim finansijama prisutni, ali ne u mjeri koja bi upućivala na stabilno i široko usvojene prakse. Kod obje starosne grupe, a posebno među srednjoškolcima, značajan dio ispitanika ne koristi nijedan od ponuđenih načina praćenja i planiranja troškova. Obrasci štednje su češće neformalni i neposredni, posebno među mladima, dok su formalniji instrumenti nešto zastupljeniji u starijoj grupi. Dodatno, indeks finansijske otpornosti, koji je računat za mlade uzrasta od 18 do 25 godina, iznosi 52,7 i ukazuje na umjeren nivo sposobnosti da se odgovori na finansijski pritisak, pokriju neočekivani troškovi i održi određeni nivo stabilnosti. To potvrđuje da finansijska uključenost ne znači nužno i finansijsku sigurnost ili otpornost.

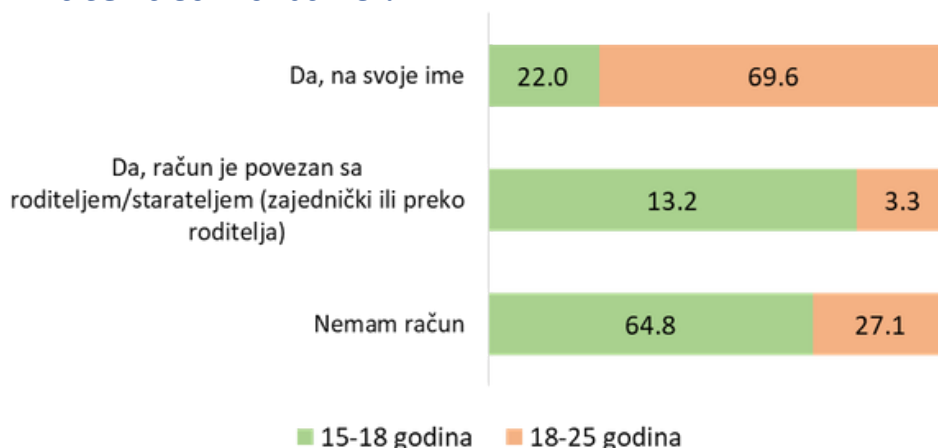
Rezultati istraživanja pokazuju i da mladi prepoznaju potrebu za dodatnom edukacijom. Većina ispitanika smatra da je mladima potrebno više obrazovanja iz oblasti finansija i digitalne bezbjednosti, a relativno visoka podrška zabilježena je i za uvođenje posebnog predmeta ili modula iz finansijske i digitalne pismenosti u škole i na fakultete. Među temama koje mladi vide kao najvažnije izdvajaju se finansijske prevare i zaštita, digitalno bankarstvo, online plaćanja, upravljanje budžetom, štednja i zaduživanje. Takav raspored prioriteta pokazuje da mladi najveću vrijednost pridaju znanjima koja imaju neposrednu praktičnu primjenu u svakodnevnom životu i koja mogu doprinijeti većoj sigurnosti, odgovornosti i samostalnosti.

Regionalne razlike, koje su bile vidljive kroz pojedinačne nalaze, potvrđene su i kroz kompozitne pokazatelje. Kod srednjoškolaca Primorski region se izdvaja višim nivoom finansijske uključenosti, dok sjeverna pokazuje povoljnije rezultate u domenu finansijskog znanja i digitalne bezbjednosti. SRedišnji region je kod mlađe grupe uglavnom slabije pozicionirana. U starijoj grupi Primorski region ostvaruje najpovoljnije vrijednosti kod finansijske uključenosti, znanja, finansijske pismenosti, digitalne finansijske pismenosti i finansijske otpornosti, dok sjeverna regija ima najviši nivo digitalne bezbjednosti, ali nižu finansijsku otpornost. Takvi nalazi pokazuju da su regionalni obrasci važni za razumijevanje položaja mladih i da ukazuju na potrebu za diferenciranim pristupom budućim edukativnim i preventivnim intervencijama.

U cjelini posmatrano, istraživanje pokazuje da finansijska i digitalna pismenost mladih u Crnoj Gori predstavlja oblast u kojoj postoje i određeni kapaciteti i značajni razvojni izazovi. Mladi koriste dio savremenih finansijskih alata, pokazuju interesovanje za dodatno znanje i u određenoj mjeri prepoznaju rizike digitalnog okruženja, ali istovremeno ispoljavaju nesigurnost, ograničeno razumijevanje složenijih finansijskih sadržaja i nedovoljno razvijene obrasce zaštitnog i planskog ponašanja. Posebno je važno to što su sada, pored pokazatelja za obje starosne grupe, izračunate i vrijednosti ključnih indeksa za ukupnu populaciju mladih uzrasta od 15 do 25 godina. Na taj način uspostavljena je jedinstvena referentna osnova koja može služiti ne samo za sumiranje sadašnjeg stanja, već i za praćenje promjena kroz vrijeme u budućim talasima istraživanja. Upravo zbog toga nalazi ovog istraživanja mogu imati i dodatnu razvojnu vrijednost: oni ne predstavljaju samo presjek trenutnog stanja, već i polaznu tačku za dugoročnije praćenje napretka u oblasti finansijske i digitalne pismenosti mladih u Crnoj Gori.

2.3.1 Finansijska uključenost i digitalni pristup

◆ Da li imate račun u banci?

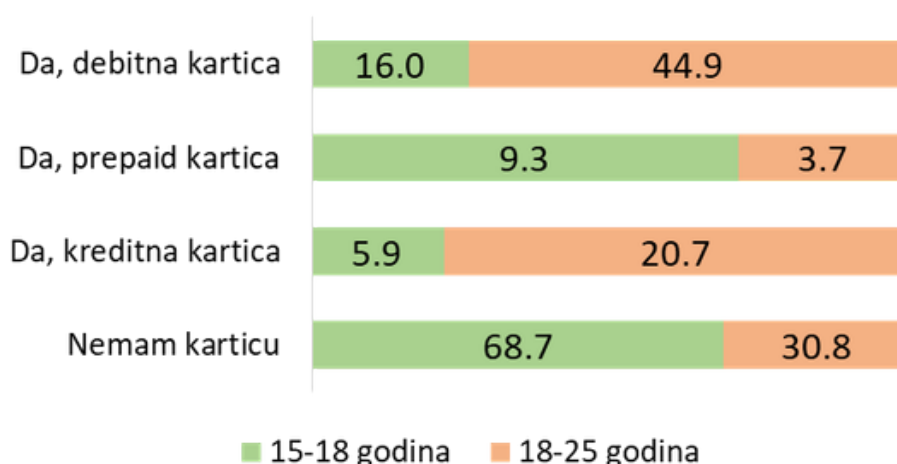


Rezultati pokazuju značajne razlike između mlađih i starijih mladih kada je riječ o posjedovanju bankovnog računa. Među srednjoškolcima od 15 do 18 godina gotovo dvije trećine nema račun u banci, dok samo manji dio ima račun na svoje ime ili koristi račun povezan sa roditeljem.

Nasuprot tome, među mladima od 18 do 25 godina većina ima račun na svoje ime, što ukazuje na veću finansijsku samostalnost i uključenost u formalni finansijski sistem.

Polne razlike su relativno male, dok su regionalne razlike izraženije. Južna regija pokazuje najviši nivo finansijske uključenosti u obje starosne grupe, dok centralna regija bilježi najveći procenat mladih bez bankovnog računa.

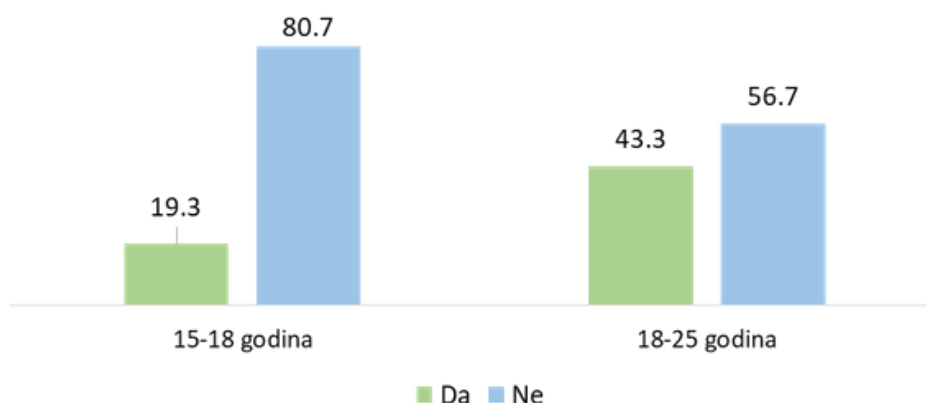
◆ **Da li imate platnu karticu (debitnu/prepaid/kreditnu)?
(Zaokružite sve odgovore koji se odnose na Vašu situaciju)**



Posjedovanje platnih kartica značajno raste sa uzrastom. Većina srednjoškolaca nema nijednu karticu, dok među mladima od 18 do 25 godina dominira korišćenje debitnih kartica, uz manji procenat onih bez kartice.

Regionalne razlike su izražene: Primorski region pokazuje najveći nivo finansijske uključenosti i korišćenja kartica, dok Središnji region ima najveći broj mladih bez kartice. Žene u starijoj grupi nešto češće posjeduju debitne i kreditne kartice od muškaraca.

◆ **Da li koristite digitalno bankarstvo (e-banking ili mobilnu aplikaciju banke) za vršenje transakcija?**

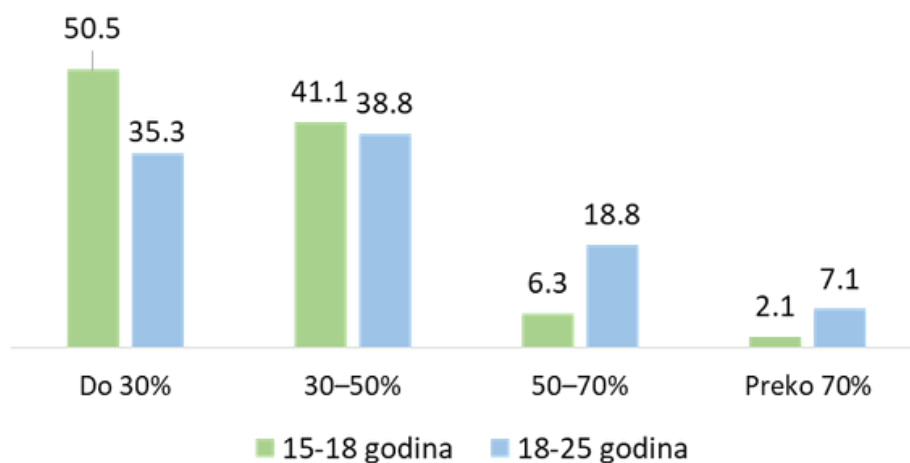




Korišćenje digitalnog bankarstva i dalje je relativno ograničeno, ali je znatno češće među mladima od 18 do 25 godina nego među srednjoškolcima. Dok velika većina mlađih ispitanika ne koristi digitalno bankarstvo, u starijoj grupi gotovo polovina koristi e-banking ili mobilne aplikacije, što ukazuje na rast finansijske i digitalne samostalnosti sa uzrastom.

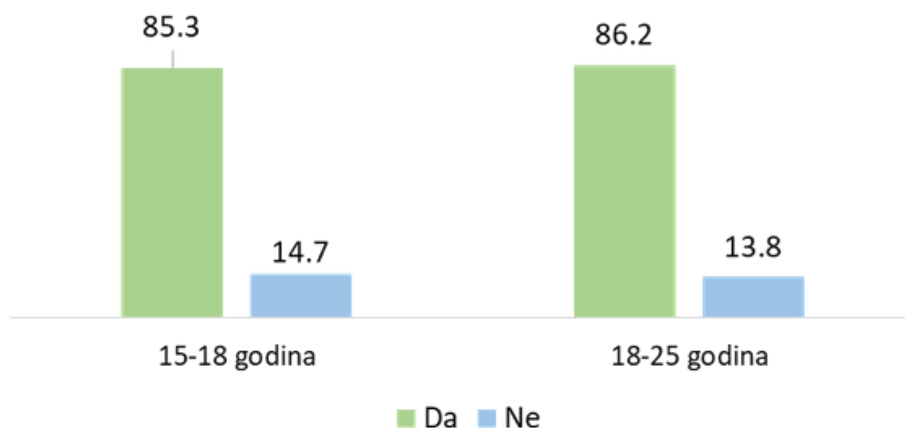
Polne razlike su male, pri čemu žene u starijoj grupi nešto češće koriste digitalno bankarstvo od muškaraca. Regionalno, najveća upotreba zabilježena je u Primorskom regionu, dok su najniži nivoi korišćenja prisutni u Središnjem i Sjevernom regionu.

◆ Koji % transakcija mjesečno vršite korišćenjem digitalnog bankarstva?



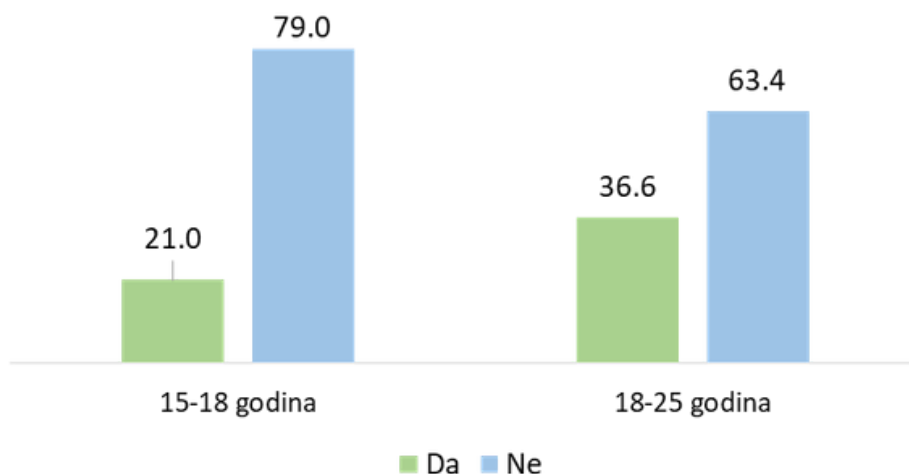
Stariji mladi ne samo da češće koriste digitalno bankarstvo, već ga koriste i intenzivnije od srednjoškolaca. Kod mlađe grupe digitalno bankarstvo se uglavnom koristi za manji dio transakcija, dok dio mladih od 18 do 25 godina većinu transakcija obavlja digitalno. Razlike po polu su male, dok se Sjeverni region izdvaja po najvećem intenzitetu korišćenja digitalnog bankarstva.

◆ **Da li imate sopstveni pametni telefon ili kompjuter koji koristite za digitalno bankarstvo?**



Većina mladih u obje starosne grupe posjeduje sopstveni pametni telefon ili računar za korišćenje digitalnog bankarstva, što pokazuje da tehnički uslovi uglavnom nijesu prepreka za upotrebu ovih usluga. Razlike po polu su male, ali djevojke nešto češće imaju sopstveni uređaj od mladića. Regionalno, među srednjoškolcima najveća zastupljenost uređaja zabilježena je u Središnjem regionu, dok je kod starijih mladih najviši procenat prisutan u sjevernoj regiji.

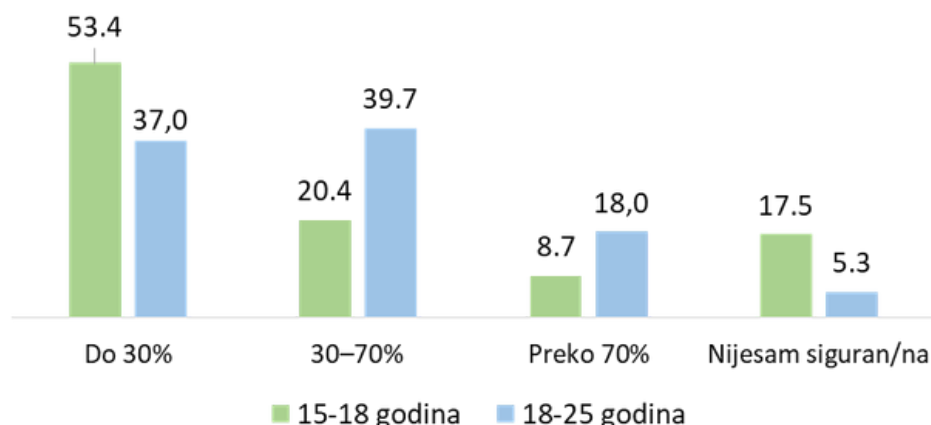
◆ **Da li koristite digitalni novčanik (npr. Apple Pay, Google Pay, PayPal, Wise)?**



Digitalni novčanici se i dalje koriste relativno rijetko, ali su znatno prisutniji među mladima od 18 do 25 godina nego među srednjoškolcima. Ipak, u obje grupe većina mladih još ne koristi servise poput Apple Pay-a, Google Pay-a ili PayPal-a.

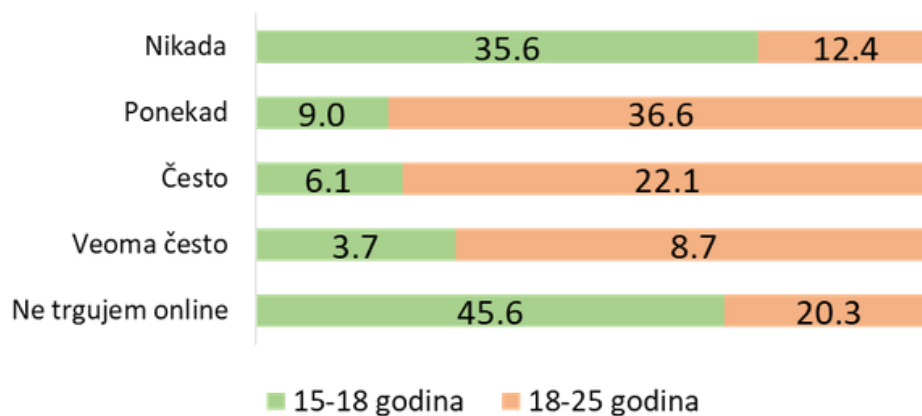
Polne razlike su male, dok su regionalne izraženije. Južna regija bilježi najveći nivo korišćenja digitalnih novčanika u obje starosne grupe, dok je najniža upotreba zabilježena u centralnoj i sjevernoj regiji.

◆ Ukoliko koristite digitalni novčanik, koliko plaćanja vršite na taj način?



Korisnici digitalnog novčanika u obje starosne grupe najčešće ga koriste za manji dio plaćanja, ali stariji mladi digitalne novčanike koriste intenzivnije od srednjoškolaca. Među mladima od 18 do 25 godina veći je udio onih koji značajan dio svakodnevnih transakcija obavljaju putem digitalnog novčanika. Razlike po polu su male, dok su regionalne nešto izraženije. Primorski region pokazuje povremeniju upotrebu digitalnih novčanika, dok Središnji i Sjeverni imaju veći udio intenzivnijih korisnika.

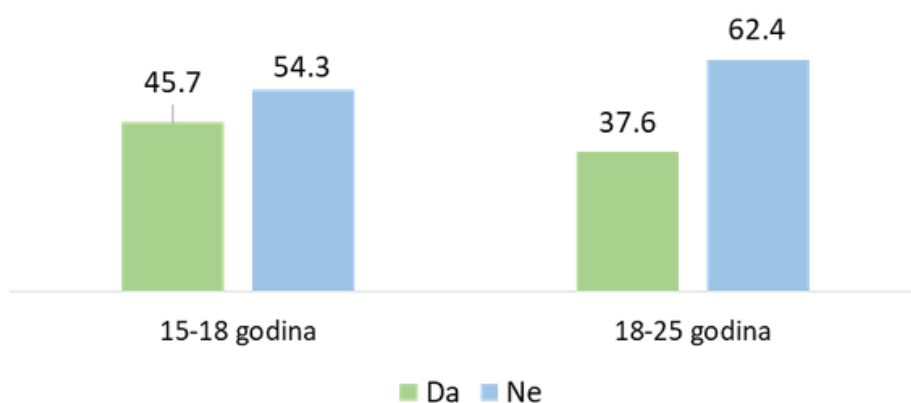
◆ Koliko često trgujete/vršite plaćanja online?



Online trgovina i plaćanja znatno su rjeđi među srednjoškolcima nego među mladima od 18 do 25 godina. Dok mlađa grupa uglavnom ne koristi ili rijetko koristi online kupovinu, stariji mladi je znatno češće uključuju u svoje svakodnevne potrošačke navike. Regionalno najaktivniji korisnici su u Primorskom regionu. Kod starije grupe online plaćanja su učestalija i raznovrsnija, posebno među ženama koje češće navode veoma čestu upotrebu.



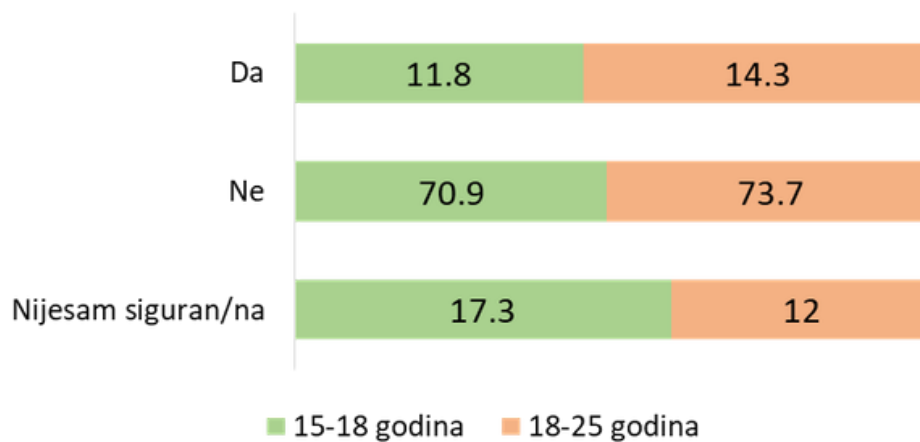
◆ Da li koristite PayPal prilikom online plaćanja?



PayPal se koristi relativno malo u obje starosne grupe i nije dominantan način online plaćanja. Nešto je prisutniji među srednjoškolcima nego među mladima od 18 do 25 godina.

Polne razlike su blage, pri čemu žene nešto češće koriste PayPal. Regionalno, južna regija ima najveći nivo korišćenja u obje grupe, dok su centralna i sjeverna regija niže po zastupljenosti.

◆ Da li ste ikada koristili plaćanje putem QR koda?



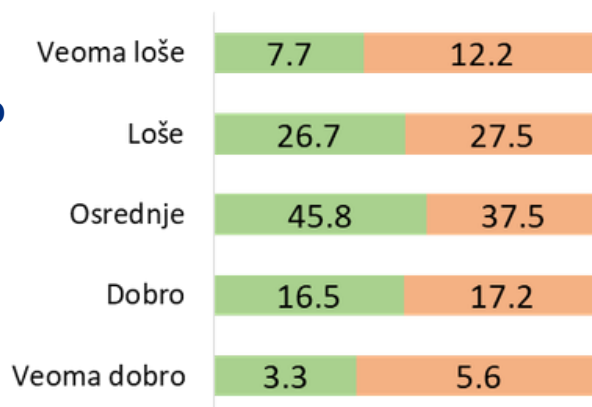
Plaćanje QR kodom je rijetko u obje starosne grupe, iako je nešto češće među mladima od 18 do 25 godina nego među srednjoškolcima. Većina ispitanika u obje grupe navodi da ga nikada nije koristila, što pokazuje da ovaj oblik plaćanja još nije široko prihvaćen.

2.3.2

Finansijsko ponašanje

◆ Kako biste ocijenili svoje znanje o digitalnom bankarstvu i finansijama?

Samoprocjena znanja o digitalnom bankarstvu i finansijama u obje starosne grupe uglavnom je srednja, uz jasne razlike u strukturi odgovora.



■ 15-18 godina ■ 18-25 godina

Srednjoškolci najčešće svoje znanje ocjenjuju kao osrednje, dok stariji mladi pokazuju nešto izraženiju polarizaciju između nižih i viših procjena znanja.

2.3.3

Finansijsko znanje

◆ Ako uplatite 100 EUR na štedni račun uz godišnju kamatu od 2% koja se kapitalizuje jednom godišnje (kamata se dodaje na štednju), i novac ne podižete, koliko ćete imati na računu nakon 5 godina?

Znanje o složenijem obračunu kamate je ograničeno u obje starosne grupe. Tačan odgovor prepoznaje manji dio ispitanika, više među mladima od 18 do 25 godina nego među srednjoškolcima, dok značajan broj pogrešno smatra da bi iznos ostao isti ili odgovara „ne znam“, posebno u mlađoj grupi. Regionalno, najviši nivo znanja zabilježen je u Primorskom regionu kod starijih mladih, dok Središnji region pokazuje najslabije rezultate u obje starosne grupe.

◆ Da li je sljedeća tvrdnja tačna ili netačna: „Visoka inflacija znači da troškovi života brzo rastu“?

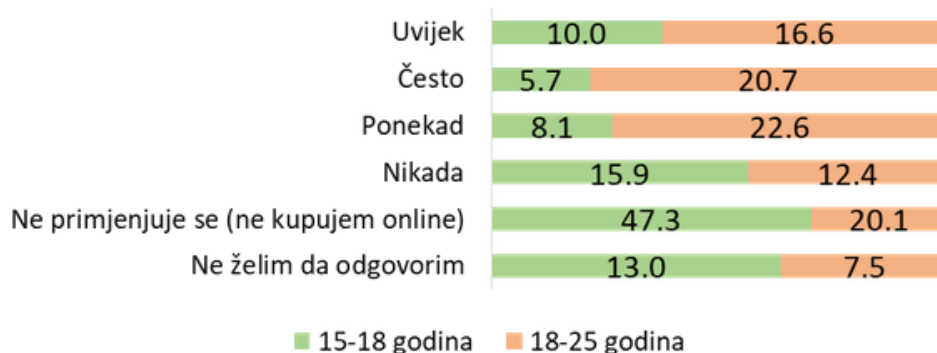
Razumijevanje inflacije je umjereno razvijeno i nešto bolje kod starijih mladih nego kod srednjoškolaca. Oko polovine ispitanika u obje grupe tačno razumije pojam inflacije, ali i dalje značajan dio, posebno srednjoškolaca, odgovara „ne znam“ ili daje netačne odgovore.

2.3.4

Digitalne finansije i bezbjednost

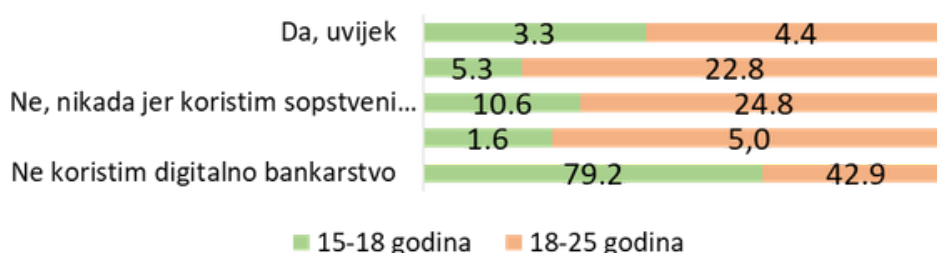


- ◆ Prije unosa podataka sa kartice ili online plaćanja, koliko često provjerite bezbjednosne elemente (npr. https, reputaciju sajta, uslove korišćenja)?



Navike provjere bezbjednosnih elemenata prije online plaćanja razvijenije su kod mladih od 18 do 25 godina nego kod srednjoškolaca. Stariji mladi češće i redovnije provjeravaju sigurnosne aspekte, dok je kod srednjoškolaca veći udio onih koji ne kupuju online ili uopšte ne provjeravaju ove elemente.

- ◆ Da li pristup svom bankovnom računu posredstvom digitalnog bankarstva/aplikacije vršite na otvorenim Wi-Fi mrežama?

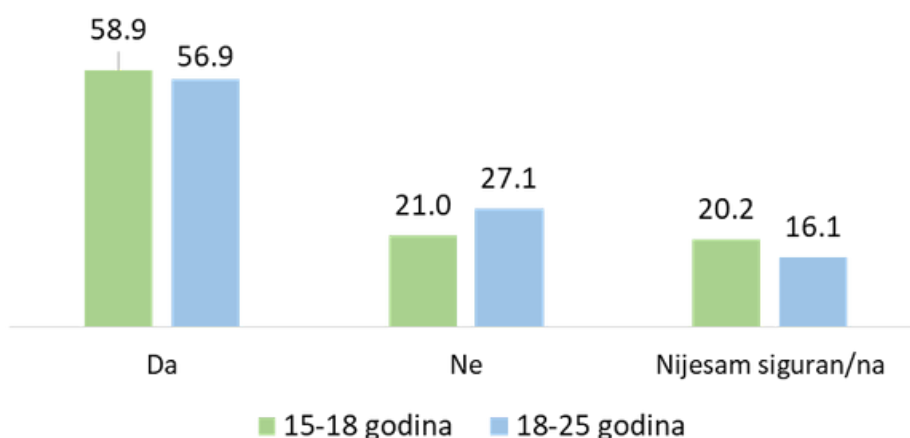


Pristup bankovnom računu preko otvorenih Wi-Fi mreža značajno se razlikuje između starosnih grupa, prvenstveno zbog veće nekorišćenosti digitalnog bankarstva među srednjoškolcima. Stariji mladi ga znatno češće koriste, ali dio njih i dalje povremeno pristupa računima preko rizičnih mreža.

2.3.5

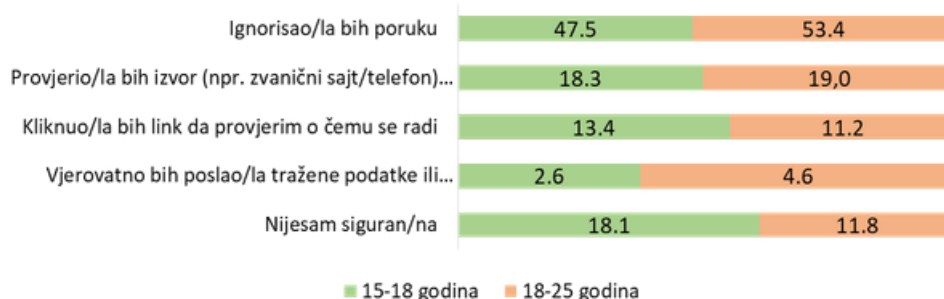
Finansijske prevare i rizične situacije

- ◆ **Da li ste ranije čuli za online finansijske prevare (phishing, lažne nagradne igre, lažni oglasi, kripto prevare)?**



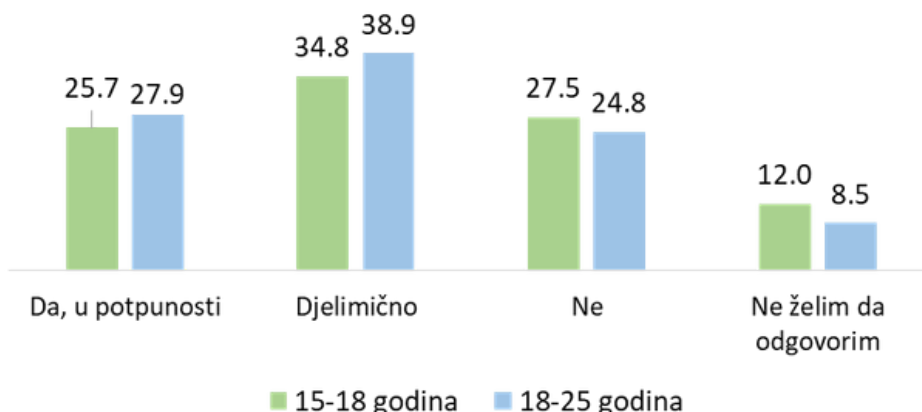
Upoznatost mladih sa online finansijskim prevarama je umjerena u obje starosne grupe, uz nešto viši nivo kod srednjoškolaca nego kod starijih mladih. Ipak, značajan dio ispitanika još nije dovoljno informisan ili nije siguran u vezi sa ovim vrstama prevara.

- ◆ **Da li ste ranije čuli za online finansijske prevare (phishing, lažne nagradne igre, lažni oglasi, kripto prevare)?**



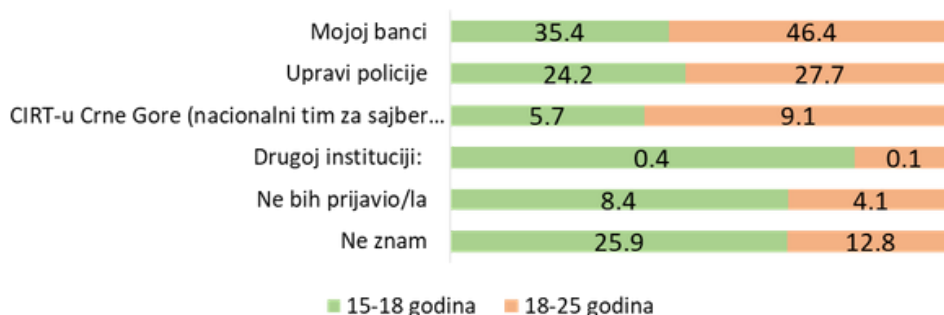
Najčešća reakcija mladih na sumnjive online poruke je ignorisanje, pri čemu su stariji mladi nešto oprezniji od srednjoškolaca. Dio ispitanika bi ipak pokazao rizično ponašanje, poput otvaranja linka ili čak dijeljenja podataka, dok manji dio nije siguran kako bi reagovao.

◆ **Da li znate koje korake treba preduzeti ako posumnjate na prevaru ili zloupotrebu podataka (npr. blokada kartice, promjena lozinki, prijava)?**



Znanje o reagovanju na sumnju na finansijsku prevaru uglavnom je djelimično razvijeno u obje starosne grupe, uz nešto bolje rezultate kod mladih od 18 do 25 godina. Ipak, u obje grupe prisutan je značajan dio ispitanika koji ne zna koje korake treba preduzeti.

◆ **Kome biste prvo prijavili finansijsku/internet prevaru u Crnoj Gori? (Odaberite jednu opciju)**



Spremnost prijavljivanja finansijskih prevara najčešće je usmjerena ka banci, posebno kod mladih od 18 do 25 godina, dok je kod srednjoškolaca izraženija nesigurnost kome se obratiti. Policija je drugi najčešći izbor, dok je CIRT Crne Gore slabo prepoznat u obje grupe.

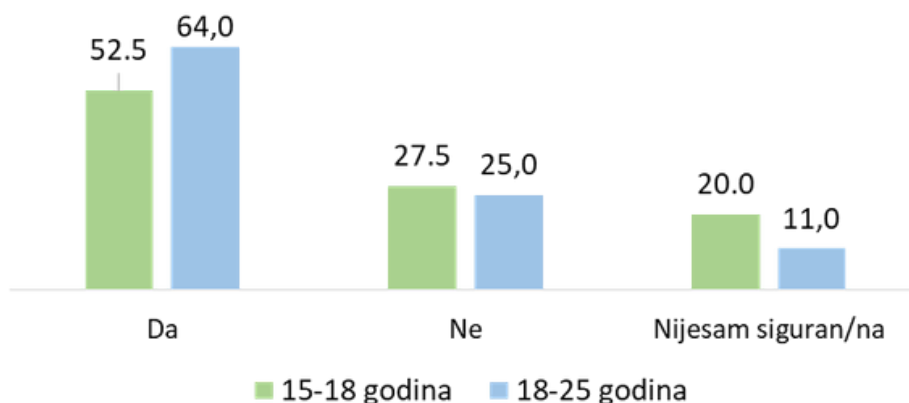


◆ **Koje teme biste željeli da budu dio edukacije? (Zaokružite sve odgovore koji važe)**



Najtraženije teme za finansijsku edukaciju mladih su finansijske prevare i zaštita, zatim digitalno bankarstvo, online plaćanja i upravljanje ličnim finansijama, dok je najmanje interesovanje za investiranje i kriptovalute. To pokazuje da mladi daju prednost praktičnim i sigurnosnim aspektima finansijske pismenosti.

◆ **Da li smatrate da bi u školama/fakultetima trebalo uvesti predmet ili modul iz finansijske i digitalne pismenosti?**



Većina mladih u obje starosne grupe podržava uvođenje finansijske i digitalne pismenosti u obrazovni sistem, pri čemu je podrška izraženija kod mladih od 18 do 25 godina. Stariji ispitanici su ujedno manje neodlučni u odnosu na srednjoškolce. Polne razlike su umjerene, dok regionalno Sjeverni region pokazuje najviši nivo podrške, a Središnji region najniži, uz veću nesigurnost kod srednjoškolaca.





2.4

Posebni nalazi za ciljnu grupu 18–25 godina

U nastavku su prikazani nalazi koji se odnose isključivo na mlade uzrasta od 18 do 25 godina. Za razliku od prethodnog dijela izvještaja, gdje su pojedina pitanja omogućavala poređenje dvije starosne grupe, ova sekcija obuhvata teme koje su specifične za životnu fazu starijih mladih, posebno u domenu samostalnijeg upravljanja prihodima i rashodima, finansijske otpornosti, potrošačkih navika i razumijevanja složenijih aspekata digitalnih finansija.

2.4.1

Digitalne finansije i bezbjednost

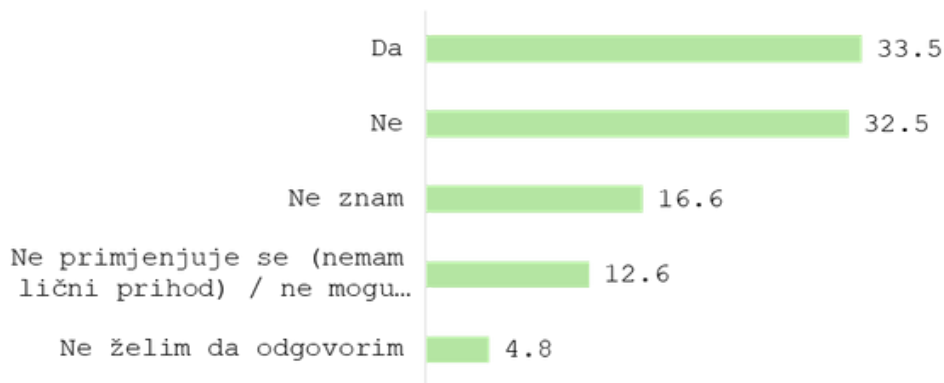
- ◆ **Ako biste danas imali neočekivan veliki trošak jednak Vašem mjesečnom ličnom prihodu (ili mjesečnoj potrošnji), da li biste mogli da ga platite bez pozajmljivanja ili traženja pomoći?**

Kod mladih od 18 do 25 godina preovladava nemogućnost pokrivanja neočekivanog većeg troška bez pomoći, što ukazuje na ograničenu finansijsku otpornost. Manji dio ispitanika može samostalno podmiriti takav trošak, dok je značajan dio nesiguran ili neodređen.

Žene nešto češće pokazuju veću finansijsku otpornost od muškaraca. Regionalno, Primorski region ima najpovoljniju situaciju, dok je Sjeverni region najranjiviji, sa najvećim udjelom onih koji ne bi mogli pokriti neočekivani trošak.

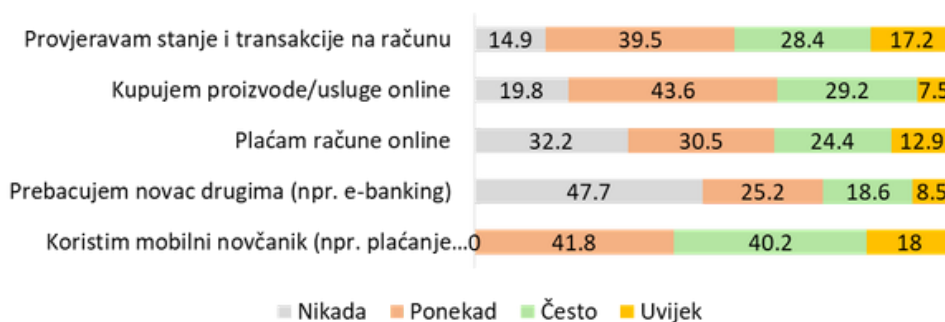


◆ **U posljednjih 12 mjeseci, da li se desilo da Vaš lični prihod (ili novac kojim raspolazete) nije bio dovoljan da pokrije uobičajene troškove?**



Otpriblike trećina mladih od 18–25 godina navodi da im prihod u posljednjih godinu dana nije bio dovoljan za uobičajene troškove (33,5%), dok sličan udio kaže da takav problem nije imalo (32,5%), što ukazuje na podijeljenu finansijsku stabilnost i prisutnu ranjivost.

◆ **Koliko često u posljednjih 12 mjeseci radite sljedeće online? (odaberite za svaku stavku)**



Među mladima od 18 do 25 godina najčešće online finansijske aktivnosti su provjera stanja računa i online kupovina, dok je prebacivanje novca drugima najmanje učestalo. Mobilni novčanik je široko prihvaćen i koristi ga većina ispitanika u nekom obliku, što pokazuje njegovu visoku zastupljenost u svakodnevnim finansijskim navikama.

Žene u prosjeku češće koriste većinu digitalnih finansijskih usluga nego muškarci. Regionalno, Središnji region se izdvaja po češćem provjeravanju računa, južna po većem slanju novca drugima, dok Sjeverni region bilježi niži intenzitet korišćenja online finansijskih aktivnosti.

3

Radionice u srednjim školama

Radionice u okviru projekta su održane u 7 srednji škola u Crnoj Gori i to:

Sjeverni region

- Srednja elektro -ekonomska škola, Bijelo Polje
- Srednja mješovita škola "Vuksan Đukić", Mojkovac

Primorski region

- JU Gimnazija "Niko Rolović, Bar
- Srednja mješovita škola "Bratstvo-Jedinstvo"

Središnji region:

- Srednja medicinska škola Podgorica
- Srednja mješovita škola "Golubovci"
- JU Gimnazija "Petar I Petrović Njegoš", Danilovgrad.

Cilj radionica je bila prezentacija rezultata istraživanja sa sagledavanjem njihovog viđenja i iskustava u jačanju digitalne finansijske pismenosti, odnosno jačanju sposobnosti da prepoznaju rizik, sigurno koriste digitalne finansijske alate i razviju osnovne navike upravljanja novcem.

Na osnovu nalaza istraživanja, ključne poruke za radionice u srednjim školama su bile da znanje o digitalnoj finansijskoj pismenosti postoji djelimično, ali da nedostaje sigurnost i navike u primjeni.

Prvo, finansijska i digitalna pismenost nije teorija nego svakodnevna vještina. Mnogi srednjoškolci već imaju pristup bankovnim računima i karticama, ali ih koriste ograničeno i često bez jasnog razumijevanja troškova, rizika i mogućnosti. Zato i mali finansijski alati (račun, kartica, aplikacija) zahtijevaju aktivno upravljanje.

Drugo, digitalna plaćanja nisu automatski bezbjedna. Iako većina mladih zna za online prevare, značajan dio i dalje bi kliknuo na sumnjiv link ili nije siguran kako da reaguje. Zato su naglašena jednostavna pravila zaštite: ne otvarati sumnjive poruke, provjeriti izvor, koristiti zvanične aplikacije i nikada ne dijeliti kodove i lozinke.

Treće, navike korišćenja digitalnih finansijskih alata su još uvijek povremene, ne rutinske. Digitalno bankarstvo, mobilni novčanici i online plaćanja postoje, ali se često koriste samo djelimično. Radionice su ukazale na to kako ovi alati mogu olakšati upravljanje novcem, ali i kako se koriste odgovorno i sigurno.

Četvrto, finansijska otpornost je niska i nije dovoljno razvijena. Veliki dio mladih ne bi mogao pokriti neočekivan trošak bez pomoći, a značajan broj već ima iskustvo da im novac nije bio dovoljan za osnovne potrebe. Poruka radionice je bila da se ide ka jednostavnim navikama: budžet, štednja i planiranje troškova, čak i u malim iznosima.

Peto, inflacija, kamate i zaduživanje zahtijevaju dodatno razumijevanje kod mlaih. Posebno složeniji pojmovi (kamata na kamatu, krediti, digitalni ugovori) stvaraju nesigurnost. Zato treba fokus na osnovnim primjerima iz svakodnevnog života, ne na definicijama.

Šesto, postoje jasne regionalne i socijalne razlike, što znači da pristup edukaciji ne treba biti isti za sve škole. Negdje je veći problem znanje, a negdje navike i oprez, pa su radionice bile prilagođene lokalnom kontekstu.

Prezentacija rezultata istraživanja i radionice, bili su dio procesa zagovaranja i povećanja svijesti mladih i predstavnika institucija, naročito škola, Minsitrstva prosvjete i nauke, Ministarstva finansija, bankarskog sektora, kao i roditelja, o važnosti snaženja digitalne i finansijske pismenosti korodiniranim djelovanjem i unapređenjem politika.





Email adresa

*cees.montenegro@gmail.com
office@cees-montenegro.org*



Kontakt telefon

+382 69 302 828



Adresa kancelarije

*Svetozara Markovića 28/11,
81000 Podgorica*